

Pedagogische praktijk in Beeld (PiB): zelfevaluatie-instrument voor onderbouwgroepen

De afgelopen tien jaar zijn onderwijs en kinderopvang op meerdere manieren concreet gaan samenwerken. Met als gemeenschappelijk doel het creëren van een doorgaande lijn van peuter- naar kleutergroepen. Zo is in het onderwijs de behoefte ontstaan om, net als bij de peutergroepen in de kinderopvang, ook in de kleutergroepen zicht en grip te krijgen op de pedagogische kwaliteit. Diana Terlingen van de Lowys Porquin Stichting vertelt waarom zelfevaluatie-instrument PiB hierbij kan helpen.

TEKST DAVE SCHUT I.O.V. EXPERTISECENTRUM PEDAGOGISCHE KWALITEIT KINDEROPVANG, M.M.V. DIANA TERLINGEN EN LOWYS PORQUIN STICHTING. FOTOGRAFIE ROY VERMEIJ ILLUSTRATIE EXPERTISECENTRUM KINDEROPVANG

In het onderwijs ligt de focus vooral op basisvaardigheden, lezen en rekenen. Toch blijft de pedagogisch-didactische kwaliteit uiteindelijk bepalend voor de mate waarin kinderen tot leren kunnen komen. Ook daar zou dus aandacht voor mogen zijn. Dit was grofweg de

reden voor Diana Terlingen van de Lowys Porquin Stichting (LPS) om PiB, een zelfevaluatie-instrument dat in de kinderopvang al jaren wordt gebruikt, toe te passen op onderbouwgroepen.

“Het is niet een verplicht uurtje op het rooster, even kijken hoe het ervoor staat. Nee, dit zit in het DNA van onze organisatie.”

Het is geen toeval dat juist Diana ervoor pleit dat basisscholen zich laten inspireren door de kinderopvang. Diana is senior beleidsmedewerker kwaliteit bij LPS, een stichting met 36 locaties voor zowel kinderopvang als onderwijs – waaronder veel integrale kindcentra (IKC's). “Voorheen hield ik me voornamelijk bezig met onderwijs,” vertelt Diana, “maar de afgelopen jaren is de kinderopvang daarbij gekomen. Daardoor zie ik de gelijkenissen. Ik zie wat het onderwijs nog van de kinderopvang kan leren.”

Volgens Diana zou de overgang van kinderopvang naar basisschool zo natuurlijk mogelijk moeten verlopen. “Wij pleiten dan ook voor een doorgaande lijn, een ononderbroken ontwikkellijn, of hoe je het ook wilt noemen. En niet alleen wij, ook de inspectie

vraagt daarnaar, zowel in de kinderopvang als in het primair onderwijs.”

LPS stapt daarom zoveel mogelijk af van begrippen zoals peuters en kleuters. “Bij ons staat simpelweg het jonge kind centraal. Dat is in principe de leeftijd van 0 tot 7 jaar oud. Dat gaat dus ook om kleuters en een deel van groep 3. Wij willen de knip tussen peuters en kleuters weghalen. Een IKC is daar uiteraard het beste voorbeeld van, met een doorgaande lijn van kinderopvang tot basisschool in hetzelfde gebouw.”

PIB IN DE DAGELIJKSE PRAKTIJK

Door haar betrokkenheid bij de kinderopvang leerde Diana PiB kennen. “Wij gebruiken PiB nu sinds een paar jaar op alle groepen binnen onze kinderopvanglocaties. Daar zijn we heel enthousiast over, en daarom is in overleg met het Expertisecentrum Kinderopvang – de organisatie achter PiB – nu PiB-PO ontstaan, oftewel PiB voor primair onderwijs.”

Kwalificatie krijgt op basisscholen in Nederland al ruim voldoende aandacht. Maar socialisatie en persoonsvorming zijn helaas ondergeschoven domeinen.

PiB is een zelfevaluatie-instrument, benadrukt Diana nog maar eens. “Een professional kan zelf evalueren hoe het ervoor staat met de pedagogische kwaliteit. Wat gaat goed? Wat kan beter? Op basis van de resultaten ontstaat vanzelf een waardevol gesprek. Toen we PiB op onze kinderopvanglocaties introduceerden, waren de reacties van de professionals meteen enorm positief.”

Het instrument werkt op basis van observaties. “Wij doen dat doorgaans met twee observanten. Zij observeren wat er op een groep gebeurt en kijken vooral naar de kinderen. Uit de reacties van kinderen kun je namelijk veel afleiden. Ieder observatiemoment gaat bij ons om slechts één of twee thema's tegelijk, anders wordt het te veel in één keer. Emotionele veiligheid is bijvoorbeeld zo'n thema. Of kwaliteit leefomgeving. Op basis van

Diana Terlingen van de Lowys Porquin Stichting (LPS).

de observaties ontstaat na afloop een dialoog tussen de professionals: wat heb ik gezien, hoe zie jij dit, wat zijn verklaringen voor dit verschijnsel, wat betekent dit voor je pedagogisch handelen, wat leer je hiervan, wat heb je verder nog nodig, enzovoorts. Echt een dialoog dus.”

WAAROM PIB OP BASISSCHOLEN THUISHOORT

Basisscholen besteden over het algemeen veel aandacht aan kwalificatie, maar nog weinig aan persoonsvorming en socialisatie. Volgens Diana zijn er in dit kader drie redenen om met PiB-PO te starten: het belang van burgerschap, de waarde van een leven lang leren en de visie op onderwijs van hoogleraar en pedagoog Gert Biesta. We gaan ze per stuk bespreken.

Te beginnen met de visie van Biesta. “Het koersplan van onze stichting is gebaseerd op deze visie”, zegt Diana. “Biesta staat voor een brede ontwikkeling van kinderen van 0 tot 18 jaar. Hierbij noemt hij drie cruciale domeinen: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Kwalificatie krijgt op basisscholen in Nederland al ruim voldoende aandacht. Maar socialisatie en persoonsvorming zijn helaas ondergeschoven domeinen. Wie ben ik? Wat kan ik? Hoe ga ik met anderen om? Aan dat soort vragen wordt te weinig aandacht besteed.”

Gelukkig komt daar de laatste jaren langzaam verandering in, merkt Diana. “PiB kan dit proces versterken. In de kinderopvang

“Hoe beter de pedagogische kwaliteit, des te groter de kans dat kinderen leren om op een gezonde, productieve manier deel te nemen aan de maatschappij.”

zijn socialisatie en persoonsvorming al veel langer essentieel. De professional heeft daar een positieve invloed op. Het grote voordeel van PiB is dat er een pedagogische dialoog ontstaat. Dat past perfect binnen onze stichting, omdat wij het goede gesprek heel belangrijk vinden. Wij gaan niet uit van vinklijsten of koude beoordelingen, het draait om dialoog en ontwikkeling.”

Volgens Diana is PiB-PO bij uitstek een manier om zicht te krijgen op de pedagogische kwaliteit op de groep. “Je brengt ermee in kaart wat kinderen ontvangen. Van elkaar, van de professional, van het aanbod en van de omgeving. Dan gaat het niet om toetsen of om kennis, maar om de leefomgeving, het sociale klimaat, de emotionele veiligheid. Allemaal thema’s die ook voor de inspectie van belang zijn.”

Dan de tweede reden: burgerschap. “Hoe beter de pedagogische kwaliteit, des te groter de kans dat kinderen leren om op een gezonde, productieve manier deel te nemen aan de maatschappij. Het sociale aspect van ontwikkeling zou net zo belangrijk moeten zijn als de Cito-scores. Jezelf leren kennen, je grenzen leren aangeven, je interesses en talenten ontwikkelen, dat draagt allemaal bij aan goed burgerschap.”

Voor leerkrachten biedt PiB-PO de mogelijkheid om steeds beter te worden in het pedagogische aspect van hun vak. “Dit sluit aan op de filosofie van een leven lang leren, die veel organisaties uitdragen. Ook wij vinden de ontwikkeling van professionals van grote waarde. Met PiB-PO kan de leerkracht de pedagogische kwaliteit van de groep op een objectieve manier evalueren. Wat gaat al heel goed? En waar is ruimte voor verbetering?”

DE ONTWIKKELFASE VAN PIB-PO

Toen de Lowys Porquin Stichting naar het Expertisecentrum Kinderopvang kwam met het idee voor PiB in het onderwijs, was er meteen enthousiasme. Er ontstond al gauw een ontwikkelgroep¹, en na uitvoerig overleg is er nu dus het zelfevaluatie-instrument voor de onderbouw.

PiB-PO is een digitaal instrument en is net als in de kinderopvang gebaseerd op observaties op de groep. Ook de (sub)domeinen en inhoud van de items zijn gelijk aan die van de kinderopvang. De

“PiB geeft organisaties concrete, objectieve feedback over de pedagogische kwaliteit. Het instrument laat zien wat goed gaat en waar ruimte is voor verbetering. Ook het management heeft er veel aan, omdat je rapportages op groeps-, locatie- én organisatieniveau kunt samenstellen. Dit kan als input dienen voor strategische keuzen en vormgeving van een opleidingsplan. Gebruik je PiB meerdere jaren achter elkaar, dan kun je ook nog eens trends inzien; wat is het effect van eventuele interventies of scholing? Vele handvatten om grip op pedagogische kwaliteit te krijgen. Kortom, PiB biedt concrete informatie om te groeien.”

- Simon Hay,
pedagoog en een van de ontwikkelaars van PiB

¹ De ontwikkelgroep bestaat uit vier onderwijsorganisaties: Lowys Porquin, SCIO Groep, Tabijn en Omnium.

terminologie en praktijkvoorbeelden verschillen van elkaar: die zijn bij PiB-PO echt voor het onderwijs ontworpen.

“Om ervoor te zorgen dat het instrument op de basisschool zou aansluiten, moesten er bijvoorbeeld bepaalde begrippen worden aangepast”, vertelt Diana. “Geen termen meer als peuter of baby, maar gewoon kind. Niet opvang, maar school. En de voorbeelden moesten aansluiten op het onderwijs, dus een voorbeeld over het verschonen van een luier paste niet goed. Daarnaast hebben we het onderzoekskader van de inspectie erbij gepakt, die standaarden hebben we eveneens in PiB-PO verwerkt. Er was ook een klankbordgroep² die kritisch meedacht en suggesties deed. In deze groep zat bijvoorbeeld iemand van het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. Alle belangrijke ontwikkellijnen zijn in PiB-PO meegenomen.”

PiB-PO bevindt zich nu in de testfase. “Na meerdere verbeterondes van de ontwikkel- en klankbordgroep in de eerste helft van 2024, zijn in september dertig scholen gestart met de testfase voor groep 1, 2 en 3.”

Het voordeel van de testfase is dat leerkrachten hun ervaringen kunnen delen. Zo is onder meer de itemlijst gecontroleerd en ook de manier van werken met PiB-PO is uitgebreid besproken: wie doet de observaties, wanneer precies en binnen welke domeinen? “Het instrument is in principe al zo goed als klaar, maar het is natuurlijk nuttig om te toetsen of het ook echt werkt voor de mensen die ermee aan de slag gaan. De eerste signalen zijn nu dat er alleen nog wat tekstuele aanpassingen nodig zijn. Details dus. Er was bijvoorbeeld een zin over kinderen die spelen, waarvan leerkrachten zeiden: we hebben liever dat hier staat dat kinderen aan het werk zijn, dat past toch iets beter bij onze praktijk.”

De eerste deelnemers zijn al erg positief, zegt Diana. “Ze vragen meteen naar rapportages. Ze willen graag hun eigen pedagogisch handelen onderzoeken, en meedenken of het instrument nog meer geschikt kan worden gemaakt voor het onderwijs. Ze vinden het spannend en leuk om inzicht te krijgen in het pedagogisch klimaat in hun groep, waar ze dan vervolgens over in dialoog kunnen gaan.”

Het instrument maakt van alle observaties overzichtelijke rapportages, die vervolgens weer bruikbaar zijn voor bijvoorbeeld de

inspectie. “Dat vind ik zo mooi aan de rapportages, die kun je oproepen op basis van de standaarden die de inspectie aanhoudt. Ik kan niet wachten om alle resultaten te zien en om daar ook zelf met leerkrachten over in gesprek te gaan.”

In oktober zijn de resultaten van de test bekend. Die worden in november besproken door de ontwikkel- en klankbordgroep. Na het verwerken van alle op- en aanmerkingen en suggesties is PiB-PO vanaf de zomer van 2025 beschikbaar als zelfevaluatie-instrument voor de onderbouw. Zo heeft het onderwijs een middel om de doorgaande lijn concreet te maken en om inzicht te verkrijgen in de pedagogische kwaliteit van de onderbouwgroepen.

“Dit is echt iets anders dan de beoordelingsmethoden en vinklijstjes die we tot nu toe in het onderwijs gewend waren.”

Diana hoopt haar optimisme over te dragen op andere schoolorganisaties. “Ik wil vooral dat ze het zelf een keer proberen, dan zien ze vanzelf wat het oplevert. Zeker als ze er wat vaker mee hebben gewerkt en als leerkrachten er straks aan gewend zijn. Dit is echt iets anders dan de beoordelingsmethoden en vinklijstjes die we tot nu toe in het onderwijs gewend waren. Al kun je die andere methoden er natuurlijk ook gewoon naast gebruiken – dit is vooral een toevoeging. Probeer het uit, zou ik zeggen.”

WIL JE MEER WETEN OVER PIB-PO?

Expertisecentrum Kinderopvang organiseert op 13 maart van 14:30 tot 16:00 uur een webinar voor geïnteresseerden.

Deelname is gratis.

Meld je aan op expertisecentrumkinderopvang.nl/agenda.

Scan me

² In de klankbordgroep vertegenwoordigers van ministerie SZW, ministerie OCW, PO-raad, SLO, lector Jonge Kind, Samenwerkingsverband Utrecht.